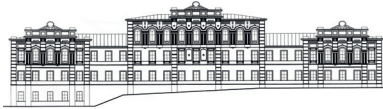

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

**КУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ:
ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ**

**CULTURAL STUDIES AND SOCIAL COMMUNICATIONS:
INNOVATION STRATEGIES OF DEVELOPMENT**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(21–22 листопада 2024 року)**

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
(November 21–22, 2024)**

У 2 частинах

Частина 1

**ПРИСВЯЧЕНА 95-РІЧЧЮ
ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ**

**DEDICATED TO THE 95TH ANNIVERSARY
OF KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE**

Харків, ХДАК, 2024

УДК [008+316.77] (063)
К90

Друкується за рішенням ученої ради
Харківської державної академії культури
(протокол № 6 від 29.11.2024 р.)

Редакційна колегія:

Рябуха Н., д-р мистецтвозн., доц., в.о. ректора ХДАК, голова оргкомітету;
Соляник А., д-р пед. наук, проф., проректор з наукової роботи ХДАК;
Косачова О., канд. наук із соц. комунікацій, доц., голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХДАК (НТСА ХДАК);
Мачулін Л., канд. філос. наук, ст. викл., зав. редакційно-видавничого відділу ХДАК;
Афенченко Г., канд. соціол. наук, доц. ХДАК;
Бірюва О., канд. іст. наук., доц. ХДАК;
Булах Т., д-р наук із соц. комунікацій, доц. ХДАК;
Воскобойнікова Ю., д-р мистецтвозн., проф. ХДАК;
Коновалова І., д-р мистецтвозн., доц., зав. каф. теорії та історії музики ХДАК;
Коржик Н., канд. наук із соц. комунікацій, доц., декан факультету культурології та соц. комунікацій ХДАК;
Лисенкова В., д-р філос. наук, доц., зав. каф. мистецтвозн. ХДАК;
Любченко О., студ. ХДАК;
Мостова І., канд. мистецтвозн., доц., декан факультету хореографічного мистецтва ХДАК;
Попова-Коряк К., канд. юрид. наук, ст. викл. ХДАК;
Радько О., канд. психол. наук, доц. ХДАК;
Рибалко С., д-р мистецтвозн., проф. ХДАК;
Фесенко І., канд. філол. наук, доц. ХДАК;
Шартило М., аспірант ХДАК;
Шелестова А., канд. наук із соц. комунікацій, доц. ХДАК.

К 90 Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку :
матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.)
У 2 ч. Ч. 1 / Харків. держ. акад. культури ; [під ред. доц. Н. Рябухи та ін.]. —
Харків : ХДАК, 2024. — 288 с.

УДК [008+316.77] (063)

© Харківська державна академія культури, 2024

логіку, множинну логіку, спираючись на наукові знання стосовно ідеології, її історії, еволюції і структури. Йдеться про конструкт, у якого свої особливості і визначення.

Ідеології стали не просто концептом, який зводиться до банального набору переконань, упереджень, стереотипів, які людина приймає, покладаючись виключно на Іншого. Ідеології — способи «організації реальності». Якщо брати за точку відліку конкретну людину, то вона опиняється в ідеологіях ще до своєї безпосередньої появи. Ідеології — це контроль. Коли тій чи іншій людині приписують стать, коли її називають, виховують, словом, коли її соціалізують, ідентифікують (і міфологізують), то це вже є вписуванням в ідеологічні рамки. Це те, що Альтюссер називав ідеологічною інтерпеляцією. Важливо розуміти, що стать, сексуальність, ідентичність тощо — це ідеологічні конструкти. Тобто, навіть біологія й медицина цілком підпадають під вплив ідеологій і стають одними з найпотужніших чинників нормалізації, нормативізації. Ідеологічні конструкти вибудовуються на основі бінарних опозицій, дуалізмів, дихотомій. Тому основна теза звучить так: логіка гендеру — це деконструктивна логіка, яка пропонує альтернативу будь-яким протилежностям по типу «або-або», натомість заявляючи модель «і-і».

В семінарі «Я» в теорії Фрейда і в техніці психоаналізу» Жак Лакан зауважував: «Le désirse satisfait ailleurs que dans une satisfaction effective. Il est la source, l' introduction fondamentale du fantasme comme tel». Однією з наскрізних тем нової книги Джудіт Батлер «Хто боїться гендеру?» є фантазм, який ті чи інші (антигендерні) ідеології припасовують до того, що зазвичай у науковій літературі називають гендером. До цього фантазму відносяться: “set of ideas that are in opposition to either science or religion[...] or as a danger to civilization, a denial of nature, an attack on masculinity, or the effacement of the differences between the sexes. Gender is also sometimes regarded as a totalitarian threat or the work of the devil[...] as the most destructive force in the world, a contemporary and dangerous rival to God that must be countered, or destroyed, at all costs”. Подібна оптика уявляє гендер таким, що акумулює «широкий спектр страхів і тривоги». Водночас антигендерні ідеології за допомогою цього посилюють свою владу і вплив. По суті, страх гендеру виступає як страх самого себе, страх несвідомого.

Ми не ставимо питання, з якою метою створено такий «фантазм гендеру». Нас цікавить чому, розуміючи його штучність, віртуальність і контр-раціональність, він залишається об'єктом віри, страху, упереджень. Чому релігійні, державні, культурні, політичні інституції поширюють «антигендерний» дискурс і толерують насильство, дискримінацію, расизм, мізогінію, приниження інших та обмеження (аж до тотального нівелювання) задоволення/бажання? Чому ті, хто закликає до свободи, рівності, видимості і поваги лишаються пригнобленими?

О. Хорошев

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІЛОСОФІЇ КУЛЬТУРИ

О. Khoroshev

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF THE PHILPSOPHY OF CULTURE

Філософія культури є однією з дисциплін, яка сформувалася через диференціацію різних галузей філософії у XIX–XX ст. Вона має довготривалу історію, а її виникнення є закономірним етапом розвитку філософського знання про культуру і розуміння її значення як відображення творчої сутності людини.

Однак і в наші часи серед дослідників немає єдності щодо того, що являє собою філософія культури і яким є її місце серед інших дисциплін, які вивчають проблеми культури. При різноманітні трактувань майже всі вони можуть бути зведені до того, що філософія культури є філософським розумінням феномену культури, його осмисленням та інтерпретацією у всій його цільності та багатоаспектності. При цьому філософський розгляд культури потрібно пов'язувати з тим, що філософствування не є лише знанням, а передбачає його проблематизацію в контексті вищих цілей теоретичного та практичного розуму.

Філософія культури у своєму розвитку проходила ряд етапів, які пов'язані з формуванням уявлень про культуру і її роль у житті суспільства та людини. Взаємозв'язок філософії й культури проявлявся на всіх етапах історії людства з моменту формування філософії в Давній Греції. Філософія античності являла собою рефлексію над розвиненим міфологічним досвідом. Загальноновизнаним фактом є перетворення міфологічних образів у поняття. Також саме в античні часи з'являються перші уявлення про культуру. Так, одним з перших термін «культура» вживав римський філософ Цицерон, який уважав, що філософія є «культурою души», а культуру слід розуміти як вихованість та освіченість.

Також з античності походить і протиставлення культури природі як штучного — природному. Ця інтерпретація культури також дійшла до наших днів, коли культуру часто трактують як штучно створений світ артефактів, тому культура протиставляється природі як світу натурального.

У XVII–XVIII ст. філософи вживали поняття «культури» для визначення направленості історичного процесу. Вони інтерпретували культуру як вираження буття народу, того що їм створено в ході історичного процесу.

У XIX ст. вивчення культури проходило в рамках антропології. Накопичувалися емпіричні знання про різні культури та народи. Були створені стійкі уявлення про різноманіття культур, хоча зустріч з традиційними культурами, відмінними від західної, відбулася ще за часів епохи Великих географічних відкриттів.

Уперше термін «філософія культури» з'явився в працях німецьких дослідників. На початку XIX ст. німецький романтик А. Мюллер почав вживати поняття «культурафілософія» для визначення філософського осягнення культури.

Інтерес до філософського осмислення культури значно посилювався на початку XX ст. Саме в той час спостерігається ставлення до культури як до самостійного, окремого предмета дослідження на фоні поглиблення і диференціації різних сфер людських знань у зв'язку з потребами соціокультурної практики. На початку XX ст. було закріплено класифікацію наук, які поділялися на дві групи: науки про природу та науки про культуру. Дослідники намагалися зрозуміти, чим є культура як ціле, а не як окремий прояв, а також визначити, що визначає культуру та який у ній сенс.

Незважаючи на те, що культура є більш консервативною системою порівняно з економікою, соціальними та політичними інститутами, зміни, які у ній виникли у XX ст., суттєво вплинули на всі сторони життя суспільства та стали поштовхом до філософського осмислення процесів, які проходили в культурі.

Новий стан сприйняття життя сучасною людиною виводить проблеми культури на один з перших планів. А в суспільно-політичних дисциплінах все активніше заявляє про себе «культурний поворот», який проявляється в тому, що вчені почали

більш уважно ставитися до впливу культури і менталітету людей на перебіг різних історичних, політичних, соціальних та економічних процесів.

Диференціація і складність сучасного суспільства приводять до появи нової культурної ситуації, коли на перший план виходить різноманіття культурних форм та думок. Однак деякі філософи проголошують «кінець культури» і трактують культуру як насильство.

Також важливим є питання, чи відноситься філософія культури безпосередньо до філософії або ж є частиною культурології. Причому від самої філософії філософія культури запозичила спосіб, у який розглядається культура, те, «як» предмет досліджується. А ось сам предмет, зміст цього розглядання, тобто «що» розглядається, взято з культурології. При цьому остання в більшій мірі претендує на науковість, об'єктивність, наближається до суспільних та природничих дисциплін. А філософія є більш суб'єктивною, зануреною в пошуки змістів, цінностей, ідей тощо. Філософія незамінна, оскільки вона має змогу ставити основоположні питання буття, тим самим структуруючи життєвий світ людини і надаючи йому глибокого сенсу. У будь-якій соціальній або культурній системі сенс є найбільш важливим елементом людського буття, без якого воно втрачає свою об'ємність. Пошук кінцевих смислів буття надає значення подіям повсякденного існування індивіда і переводить людину із природничого світу у світ культурний.

Однак, якщо культурологія досліджує культуру в аспекті її конкретики, емпірики, історичних форм існування і на базі їх виникає теорія культури, то філософію культури цікавить ідея культури, її образ. Тому вона є більш абстрактною, але здатна визначати основні напрями та закономірності розвитку культури.

Проблематизація буття, пошук подальших шляхів розвитку суспільства, перегляд основних питань людського існування роблять філософію культури досить актуальною в наш час, який визначається як перехідна епоха, постсучасність.

Філософія як рефлексія спрямована на культуру та історію. Однак не лише минуле цікавить філософію культури, а й майбутнє. Якщо в сучасній культурології спостерігаються розробка теорії культури, її різних форм, а також дослідження історії культури, то в межах філософії культури знаходиться рефлексія соціокультурного досвіду та прогнозування. Філософія культури формує світоглядні шаблони мислення і новий концептуальний апарат, за допомогою якого конструюються нестандартні моделі майбутнього.

Таким чином, філософія культури — це самосвідомість культури, яка розкриває зміст, ідеї, цілепокладання, умови культурної діяльності суспільства. Таке розуміння є досить продуктивним та дозволяє включити до її дослідницького поля значущі проблеми культури і буття людини у їх взаємозв'язку та універсальності.